

ΤΟ ΘΕΑΤΡΟ

ΟΙ ΠΑΡΑΣΤΑΣΕΙΣ ΤΟΥ ΧΑΡΡΥ ΜΠΩΡ

Υστερα από τον άγγλικό θίασο του Γκαίττ Θήατερ του Λονδίνου, που είδαμε πέρυσι στο Βασιλικό Θέατρο, να κι' ένας Γαλλικός θίασος, φέτος, με επί κεφαλής τον περίφημο και τόσο γνωστό μας, από τον κινηματογράφο, Γάλλο καλλιτέχνη, Χάρρυ Μπώρ, που μάς έδωσε τρεις παραστάσεις στο Θέατρο Κοτοπούλη. Από τα τρία έργα του ρεπερτορίου του Γαλλικού θιάσου μόνο τα δύο πρώτα μπόρεσα να παρακολουθήσω: το «Σαμψών» του Μπερυστάιν και την «τζάζ» του Μαρσέλ Πανιόλ.

Το έργο του Μπερυστάιν, αν εξαιρέσει κανείς το δυνατό τύπο του συζύγου που ίσως και να οφείλει την αναγνωρισιμότητά του περισσότερο στη δημιουργία του Χάρρυ Μπώρ, παρά στο συγγραφέα, δεν είναι έργο μεγάλης πνοής κι' αν έκαμε θόρυβο στην εποχή του — πρωτοπαίχτηκε το 1905 — σήμερα, με την πρόοδο της θεατρικής τέχνης, με την ανανέωση των δραματικών μέσων, με τις αξιόλογες δημιουργίες, ιδίως στην κοινωνική σάτυρα, των Άγγλων και Αμερικανών, δεν παρουσιάζει πιά μεγάλο ενδιαφέρον.

Ένας δυνατός άντρας, ανακαλύπτοντας πώς η γυναίκα του τον άπατά μ' ένα φίλο του, καταφέρνει να τον καταστρέψει, καταστρέφοντας μαζί και τον έαυτό του στο χρηματιστήριο που, σαν άλλος Σαμψών, σάλεψε τις κολώνες του κι' έθαψε και τα δικά του πλούτη μαζί με την περιουσία του αντιπάλου του. Η γυναίκα, θαυμάζοντας την αγάπη και τη δύναμη του άντρός της, δίνει, συγκινημένη στο τέλος, την ελπίδα της εύτυχίας στον τολμηρό αυτό χαρακτήρα που ήξερε να κερδίσει τη νίκη μέσα από την καταστροφή του. Όμως οι συγκρούσεις είναι μάλλον εξωτερικές, η κοινωνική σάτυρα που κάποτε επιχειρείται πολύ ανάβραθη κι' οι άλλοι χαρακτήρες χωρίς υπόσταση. Ένας καλός μόνο διάλογος κάνει ευχάριστο το έργο.

Από το παίξιμο του ξένου θιάσου κι' από την πραγματική γνωριμία μας με το Χάρρυ Μπώρ — αλήθεια μόνο στο θέατρο κάνομε την πραγ-

ματική γνωριμία του καλλιτέχνη — φτάνομε στην εξέλιξη διαπίστωση: Πόσο το θέατρο είναι ανώτερη, έσωτερικότερη μ'αί δυσκολότερη τέχνη από τον κινηματογράφο.

Κι' όμως ο περισσότερος κόσμος που είχε χαρεί το ίδιο έργο, έρμηνευμένο από τον ίδιο ήθοποιό, στην τέχνη της όθονης, ένοιωσε κάποια απογοήτευση. Εκεί, κάτω από τη λαμπρότητα της σκηνοθεσίας, μέσ' το ποικίλο παιχνίδισμα των φωτοσκιάσεων, με την έξαρση της μιμικής πού, παίρνοντας τη θέση του λόγου, αγωνι'α σε μιά υπέρνταση προσπάθειας, να αναπληρώσει τη δύναμη και το πάθος του, ο Χάρρυ Μπώρ ήταν κατά τη γνώμη τους δυνατώτερος, πλουσιώτερος σε δραματική έξαρση, πιο κύριος της σκηνής και του έργου. Έδω, ήταν μόνος, χωρίς μεγεθυντικά μηχανήματα που να κάνουν ισχυρότερη τη φωνή, χωρίς έξωτερική υπογράμμιση της έκφραστικής κίνησης, χωρίς διάκοσμο τεχνικό.

Μά, έδω ακριβώς φανερώθηκε η αξία του. Έδειξε τον αληθινό τον έαυτό του, αναπληρώνοντας με τη δυνατή του προσωπικότητα, με την έσωτερική φλόγα του, την έξωτερική γοητεία του κινηματογράφου. Έπαιξε άπαλότερα, με άρμονικές πόσο μετρημένες και μελετημένες — κινήσεις που θάξιζε και μόνο γι' αυτές τη φήμη του, κάποτε δίνοντας με την κίνηση και το ένδο χεριού μόνο — όπως στο τέλος της δεύτερης πράξης — την έσωτερική αγωνία του, την ψυχική πάλη κι' ύστερα τη λύση με την απόφαση της εκδίκησης. Η φωνή του, δχι πολύ δυνατή, μήτε πλούσια σ' αποχρώσεις, ήταν ένα όλότελα κερδισμένο έκφραστικό όργανο στη διάθεση του ταλέντου του,

πότε ήρεμη, άπαλη, πότε δονούμενη από το πάθος, πάντα συντονισμένη με τη μιμική έκφραση και με τις κινήσεις.

Μά το μαγαλύτερο προτέρημα στο παίξιμο του Γάλλου καλλιτέχνη είναι εκείνο που χαρακτηρίζει πάντα τις μεγάλες δημιουργίες: η απλότητα. Ούτε στιγμή δέ νοιώθεις πώς παίζει θέατρο. Τόση είναι η άνεσή του, που λές πώς ζει με το φυσικό — το καλύτερο — ένα κομμάτι δικής του ζωής που κατά τύχη βρέθηκες θεατής και την παρακολουθείς, χωρίς να το ξέρει.

Για τον άλλο θίασο είναι λίγο ύπερβολικές οι επικρίσεις μερικών κριτικών. Βέβαια δεν ήταν το αξιοπλάσιο ενός Χάρρυ Μπώρ. Όμως ήταν ένας πειθαρχημένος θίασος με αρκετά καλά — εν' η αλήθεια άπλωσ καλά — στοιχεία που ανάμεσά τους ξεχώρισαν ο κ. Καρνέζ και η κ. Σολάνζ Μορέ. Και κάνοντας τη σύγκριση διαπιστώνομε με μεγάλη χαρά μας πώς και μεγάλοι ήθοποιοί ισάξιοι με τους ξένους δέ μας λείπουν και πώς και σά σύνολα στέκουν οι θίασοί μας πολύ καλά και δεν αποδίδουν λιγότερα από τους δυό ξένους τουλάχιστο πούδαμε τώρα τελευταία.

Αυτά για το πρώτο έργο. Η δεύτερη παράσταση με την «τζάζ» του

Πανιόλ ήταν ανώτερη και σαν έργο και σαν έχτέλεση. Η «τζάζ» είναι έργο πνοής, μ' έσωτερικό δράμα πολύ δυνατό κι' ανθρώπινο και με μεγάλα θεατρικά προσόντα. Δεν είναι ανάγκη να κάνομε συγκρίσεις με τάριστουργήματα που κάπως θυμίζει, το Φάουστ π. χ. του Γκαίτε. Τα μεγάλα φιλοσοφικά έργα που μέσα στο πλάτος κυρίως της ιδέας τους, κλείνουν όλη την ανθρωπότητα, δεν έξαντλούν σε λεπτομέρειες το ανθρώπινο δράμα κι' έχει δικαίωμα κι' ένας άλλος παίρνοντας μιά πλευρά του να τη διαφωτίσει με το δικό του τρόπο, στενεύοντας ίσως τάρια μ'αί έντοπίζοντας και ντώνοντας με ρεαλιστικότερη κάπως μορφή το συμβολικό φευγαλέο δράμα των μεγάλων έμπνεύσεων.

Ο Πανιόλ παίρνει τον άνθρωπο που σπατάλησε τη ζωή του σε κάτι που νόμιζε μεγάλο και που δεν ήταν παρά μιά τραγική πλάνη. Περίμενε τη δόξα που της θυσίασε τάρια τα και τη ζωή του ολάκαιρη, κι' αντίς εκείνη, έρχεται ή άποτυχία. Ποι να καταφύγει; Στις ιδέες του; Τις σ'ανεπηρε κι' αυτές ή καταστροφή που τον βρήκε και δεν τις πιστεύει πιά. Η ζωή ξέφυγε από τάρια χέρια του... Κείνη την ώρα παρουσιάζεται ο πειρασμός. Καθώς κατακυλά στην άβυσσο, ένα δροσερό κλωνάρι μπερδεύει στα χέρια του. Γυρεύει άπογνωσμένα να πιαστεί άπ' αυτό. Η χαμένη νιότη του παίρνοντας την παληά μορφή του τον παρακινεί να μη χάσει την ευκαιρία. Το δροσερό κλωνάρι είναι μιά νεαρή του μαθήτρια. Την αγαπά. Η λογική του βλέπει την παραφροσύνη, μ'αί η χαμένη νιότη του πούρχεται προσωποποιημένη στο δεύτερο έαυτό του να του ζητήσει λογαριασμό τον έμφυχώναι,

τον ξεγελά δανειζοντάς του τον πόθο της και τη φλόγα της. Βρίσκει τάρια λόγια που συγκινούν. Η κοπέλλα, άθώα και τρυφερή, νικιέται από τον οίκο και δέχεται να τον παντρευτεί. Όταν όμως σε λίγο παρουσιάζεται ο συμφοιτητής που ύποσυνειδήτα αγαπούσε, φεύγει μαζί του κι' ο ήρώας μας κατακυλά τελειωτικά τάρια στην άβυσσο της χαμένης ζωής.

Έδω κι' ή πρόθεση του συγγραφέα κι' ή έχτέλεση στη σύνθεση του έργου έχουν τη σφραγίδα αληθινού θεάτρου. Η δεύτερη πράξη ιδίως είναι περίφημη. Ιδιαιτέρη ή στιγμή που ο καθηγητής Μπλαίζ άποχαιρετά τους μαθητές του, κηρύσσοντας το ευαγγέλιο της αληθινής ζωής που αυτός κατάστρεψε, κυνηγώντας μιά χίμαιρα, τη δόξα. Οι χαρακτήρες, άκομη κι' οι δευτερεύοντες κι' ο κοσμήτωρ κι' ή κόρη κι' ή υπηρέτρια Μελανία, έχουν διαγραφεί καθαρότατα, με δική τους ύπόσταση ο καθένας. Το ψυχολογικό δράμα του Μπλαίζ συγκινεί, από την άρχή ως το τέλος, κι' ή ρωμαντική, να πούμε, σύλληψη του δεύτερου έαυτού του, παρ' όλη τη συμβατικότητα και το μάκρος της, είναι τόσο ποιητικά δοσμένη που δεν κουράζει καθόλου.

Για τον θίασο ισχύουν πάλι δσα

γράφουμε και για το προηγούμενο έργο... Μόνο πώς σαν έμψυχομένοι από το άξιο περιεχόμενο ξπαιξαν ζωντανότερα όλοι.

Στό ρόλο του Μπλαίζ ό Χάρρυ Μπώρ έδωκε όλο τον έαυτό του. Ή φωνή του άποκαλύφτηκε πλούσια και μελωδική και στις στιγμές της συντριβής ξέσπαζε σέ σπασμένους δραματικούς τόνους που σκορπούσαν άληθινά ρίγη. Δέ θα ξεχάσω τό πάθος και την έξαρση της τελευταίας διδασκαλίας στη δεύτερη πράξη. Τή στιγμή που φανέρωνε χωρίς συστολή τον προδομένο έσωτερικό κόσμο του κι' ύστερα τη μεταρρίωση στό άραμα της ζωής που μόνο στ' άρχαία έλληνικά κείμενα είχε γνωρίσει ό τραγικός δάσκαλος. Έντύπωση έκανε πάλι ή συγκράτηση στις στιγμές του πόνου κι' ή αυτοκυριαρχία του στό πάθος που μας άποκαλυφτόταν έτσι πιο δυνατό.

Στό θάνατό του, είν' ή άλήθεια, ήταν μάλλον ρητορικός, σχηματοποιημένος, ρυθμίζοντας κάθε του κίνηση με τους ήχους της τζάζ που συμβόλιζε λές κείνη την ύστατη ώρα, τη ζωή που φεγγοβολούσε γύρω του ενώ πέθαινε. Ή σκηνή εκείνη ήταν μια δυνατή παρέκκλιση από τό νατουραλιστικό παίξιμό του. Μά ήταν ένας άριστοτεχνικός θάνατος κι' ύπογράμμιζε με την έπισημότητά του την τραγική είρωνία μιας χαμένης ζωής που τέλειωσε άδοξα παρ' όλη την άνάτασή της νά ξεχωρίσει σέ λάμψη.

"Έτσι γνωρίσαμε τό Χάρρυ Μπώρ στις δυό αυτές παραστάσεις. Βαθύτερο, έσωτερικότερο άπ' ό,τι τον ξέραμε από την όθόνη, που δέ μπόρεσε ούτε στιγμή νά μειώσει τη λατρεία του για τό θέατρο.